

УДК 006.063+633/635.052+630*68

В.Я. Заячук¹, В.П. Пастернак²

¹ Національний лісотехнічний університет України, м. Львів, Україна, ORCID <https://orcid.org/0000-0002-0342-2482>.

² Український науково-дослідний інститут лісового господарства та агролісомеліорації ім. Г.М. Висоцького, м. Харків, Україна, ORCID <https://orcid.org/0000-0003-1346-1968>

Сертифікація недеревної продукції лісу у контексті сталого лісоуправління

Анотація. Розглянуто загальні характеристики недеревної продукції лісу.

Встановлено критерії сталого лісоуправління за стандартами сертифікації FSC та PEFC, що стосуються використання недеревної продукції лісу.

Ключові слова: лікарсько-технічні та харчові рослини; FSC; PEFC.

V.Ya. Zayachuk, V.P. Pasternak

Certification of non-wood forest products in context of sustainable development

Недеревна продукція лісу є важливою складовою лісових ресурсів. За умов комплексного ведення лісового господарства поряд із деревиною заготовляють недеревну продукцію, зокрема ягоди, гриби, різдвяні дерева, березовий сік, лікарсько-технічну сировину. У лісах України росте понад 1300 видів лікарсько-технічних та харчових рослин. Серед них: трав'янистих – 1025 (7,9%) напівкущів – лише 31 (2,4%), кущів – 137 (10,4%), дерев – 122 (9,3%). Найбільше повсюдно розповсюджених рослин (ростуть у всіх ботаніко-географічних зонах України) – 575 (43,7%), у Лісостепу росте – 265 видів (20,2%), на Поліссі з домінуванням соснових лісів – 164 види (12,5%), у Криму – 150 видів (11,4%), у Степу – 100 видів (7,6%) і найменше у Карпатах з домінуванням смерекових лісів і Передкарпатті з домінуванням букових лісів – 61 вид (4,6%) [2, 4, 7]. В Україні серед дикорослих та окультурених рослин вітамінними вважають 135-150, харчовими – 200-300, кормовими – до 1000,

медоносними – 850-1000, танідоносними – 100, жиролійними – 150-300, ефіроолійними – 280-400, фарбувальними – 110 видів. Лікувальні властивості мають 800-850 видів, хоча в офіційній медицині використовують лише близько 240 видів [1, 2, 7]. На плодоношення дикорослих плодових рослин впливає низка лісівничо-таксаційних факторів, серед яких тип лісорослинних умов, морфометричні показники стовбура, крони і вегетативних органів, повнота та склад деревостану тощо [5, 6].

Одним з інструментів сталого лісокористування є сертифікація лісів. В Україні застосовують дві схеми сертифікації: FSC і PEFC. Станом на 01.01.2024 за даними державного спеціалізованого господарського підприємства «Ліси України» 4,65 млн. га у 96 філіях мали статус FSC-сертифікованих; за системою PEFC були сертифіковані п'ять філій державного спеціалізованого господарського підприємства «Ліси України» площею 181,3 тис. га, які одночасно мають статус FSC-сертифікованих. В Україні прийнято Національний стандарт сертифікації FSC, сфера застосування якого охоплює як деревинні, так і недеревинні ресурси лісів, а також послуги екосистем, сертифікація яких здійснюється на основі відповідної процедури [9].

Вимоги щодо недеревної продукції лісу закладено у таких принципах: 5 (критерій 5.2), 6 (критерій 6.6), 8 (критерій 8.5), 10 (критерії 10.9, 10.11). Зокрема наголошується на важливості диверсифікації місцевої економіки; невиснажливих обсягах заготівлі; ефективних заходах для регулювання та контролю заготівлі недеревної лісопродукції з метою забезпечення підтримання аборигенних видів, що трапляються природно, їх внутрішньовидового різноманіття та природних ареалів; відстеженні ланцюгів постачання; зменшенні потенційних негативних впливів природних небезпек. У зв'язку із забрудненням території радіонуклідами важливим є дотримання рекомендацій з ведення лісового господарства в умовах радіоактивного забруднення та радіологічний контроль заготовленої продукції.

У стандарті PEFC [8] також закладено необхідність визначення допустимого обсягу використання недеревної продукції лісу у план

господарювання у випадках, коли передбачається комерційне використання недеревної лісової продукції; регулювання та контроль заготівлі недеревної продукції та інших видів побічного користування природними ресурсами; підтримка на невиснажливому рівні здатність лісів забезпечувати різноманіття деревної і недеревної лісової продукції та екосистемних послуг; впровадження заходів, пов'язаних із заготівлею та вилученням деревини та недеревинної лісової продукції, таким чином, щоб зберігати цінності довкілля, зменшувати обсяги ліквідних відходів, уникати пошкодження іншої продукції та послуг.

Перелік використаних джерел

1. Григора І. М., Шабарова С. І., Алейніков І. М. Ботаніка. Навчальний посібник. Київ: Фітосоціоцентр. 2000. 196 с.
2. Заячук В.Я. Дендрологія. Підручник: видання друге, зі змінами та доповненнями. Львів: Сполом, 2014. 676 с.
3. Нормативно-довідкові матеріали з недеревної продукції лісу / За ред. В.П. Рябчука. Львів: ВМС, 2000. 130 с.
4. Погрібний О.О., Заячук В.Я. Типологічна оцінка сосни звичайної в Українських Карпатах. Науковий вісник НЛТУ України. 2013. Вип. 23.5. С. 118-128.
5. Рябчук В.П., Заячук В.Я., Мельник Ю.А., Постоловский Д.А. Влияние морфометрических показателей ствола и кроны на урожайность дикорастущих плодовых растений Украины. Лесной журнал, 1996. №6. С. 16-22.
6. Рябчук В.П., Заячук В.Я., Осадчук Л.С. Практикум з недеревної продукції лісу та підсобного господарства. Львів: ВМС. 2000. 161 с.
7. Рябчук В.П., Заячук В.Я. Рациональное використання недеревних ресурсів як засіб підвищення продуктивності лісу. Науковий вісник НЛТУ України: збірник науково-технічних праць. 2004. Вип. 14.5. С. 254-260.
8. Стале лісоуправління. Загальні положення. UA SFM ST 02:2020 (Третя редакція). 2022. 44 с.
9. FSC національний стандарт системи ведення лісового господарства для України. FSC-STD-UKR-01-2019 V 1-0. 2019. 141 с.